

Policy Brief

CLEAN NORDIC OCEANS

– samstarfsnet um að draga úr mengun í
hafi og veiðum drauganeta

Norræna
ráðherranefndin

Clean Nordic Oceans

CLEAN NORDIC OCEANS

– samstarfsnet um að draga úr mengun í hafi og veiðum drauganeta

Efnisyfirlit

- 05 Kynning
- 07 Staðan á Norðurlöndum og grundvöllur þekkingar
- 08 Helstu niðurstöður
- 10 Aðgerðir

Ljósmynd: Arild Hareide,
Runde Miljøsender

Ljósmynd: The Norwegian
Directorate of Fisheries

Kynning

Mengun í hafi er engan veginn nýtilkomið vandamál en verður sífellt greinilegri í mörgum hlutum heims. Birtingarmynd mengunarinnar hefur valdið auknum áherslum á mörgum mismunandi sviðum. Það er í þessu samhengi ógnvekjandi að jafnvel þótt vandinn nú sé orðinn sýnilegri en áður er almennt talið að langstærstur hluti mengunar í hafi sjáist ekki heldur hafi sokkið til botns. Helsta ástæða þess að uppsöfnuð mengun í hafi verður stöðugt sýnilegri er aukin notkun plastafurða og efna sem lengi eru að brotna niður, auk þess sem það skortir kerfi til að takast á við vandann.

Á hverju ári bætast við í heimshöfin um 8 milljónir tonna af plasti. Einnig er áætlað að um það bil 640.000 tonn fiskveiðibúnaðar tapist árlega. Engar tölulegar upplýsingar liggja fyrir um það hve mikið tapast af veiðarfærum, verður eftir á hafsbotni eða er fargað í sjóinn á Norðurlöndum. Áherslan á bæði atvinnu- og tómstundafiskveiðar er breytileg frá einu landi til annars en það er full ástæða til að ætla að mönnum sé vandi á höndum hvað þetta varðar á Norðurlöndum.

Norðurlönd eiga sem heimshluti margt sameiginlegt en þó er þar að finna mjög fjölbreyttar aðstæður í veðurfari og umhverfi sem hafa bæði áhrif á framkvæmd fiskveiða og setja þeim mörk, oft þannig að það eykur hættu að fiskveiðibúnaður tapist. Það er sömuleiðis umtalsverður munur á norrænu ríkjunum hvað ýmsa aðra þætti varðar, til dæmis skipulag flotans, undirstöður fiskveiða, fyrirkomulag hafna og umfang tómstundaveiða.

Veiðarfæri og leifar af veiðarfærum sem týnast í hafi eru óheppileg fyrir líf í sjó og geta stuðlað að bæði þjáningum og siðfræðilega röngum dauða með veiðum drauganeta. Þess vegna er svo mikilvægt að takast á við þessi vandamál.

Clean Nordic Oceans er verkefni og þekkingarsamstarfsnet sem komið var á laggirnar árið 2017. Norrænu ráðherranefndarinnar þegar Norðmenn fóru með formennsku þar. Clean Nordic Oceans hefur verið undir stjórn Norðmanna og Danir og Svíar hafa tekið þátt í stjórnun þess. Tilgangur verkefnisins er sá að koma á fót samstarfsneti um þekkingarmiðlun innan Norðurlanda til að draga úr hættu á veiðum með drauganetum, mengun í hafi með veiðarfærum frá jafnt atvinnu- sem tómstundaveiðum, ásamt aukinni endurnýtingu og endurvinnslu.

Ljósmynd:
Pekka
Kotilainen
→

Ljósmynd:
The Norwegian
Directorate of
Fisheries
↓

Staðan á Norðurlöndum og grundvöllur þekkingar

Norðurlönd hafa aukið áhersluna á þetta vandamál með aukinni áherslu á heimsvísu á mengun í hafi. Það er hins vegar ekki hægt að halda því fram að jafn mikil áhersla sé á veiðarfæri sem ástæðu mengunar í hafi. Frávik á Norðurlöndum hvað þetta varðar sýnast meiri en raunverulegar sveiflur í mikilvægi veiðanna eru. Töpuð veiðarfæri eru samsvarandi og aðrir hlutir úr plasti í hafinu og geta stefnt lífi í sjó í hættu. Forgangsraða verður aðgerðum í samræmi við það.

Segja má að helsta mikilvægi Clean Nordic Oceans felist í söfnun og miðlun þekkingar. Sú vinna hefur fært okkur býsna greinilega mynd af stöðu mála á Norðurlöndum hvað þekkingu varðar, en einnig með tilliti til aðgerða. Það má að miklu leyti þakka framlagi áhugasamra þátttakenda í samstarfsnetinu. Mörg Norðurlandanna hafa þörf fyrir sínar eigin lausnir sem samræmast fyrirkomulagi fiskveiða í því landi en þó eru margir

sameiginlegir þættir til staðar á þessu sviði þar sem mjög lítið virðist vera um gagnkvæma miðlun þekkingar með því að notast við kerfi, aðferðir og aðgerðir hvers annars.

Engu að síður er til staðar mikil og verðmæt norræn þekking um málefnið. Einnig bætist jafnóðum ný þekking við í reynslubankann með verkefnum sem unnin eru víða á Norðurlöndum. Norðurlönd afla sér þar að auki þekkingar utan frá og það er mikilvæg forsenda þess að geta borið vandamál saman, jafnvel þótt aðlaga þurfi lausnir og breyta eftir aðstæðum.

Þar sem sú vitneskja liggur fyrir að bæði atvinnu- og tómstundaveiðar eiga umtalsverðan þátt í mengun í hafi er ekki rangt að halda því fram að fyrir hendi sé góður grundvöllur þekkingar en að hún skili sér ekki eða sé ekki nýtt á fullnægjandi hátt sem forsenda stjórnsýsluákvæðana.

Helstu niðurstöður

Clean Nordic Oceans er ekki rannsóknaverkefni þar sem niðurstöður eru kynntar með tilheyrandi skjalfestingu. Komist er að niðurstöðum með skipulögðu samstarfi og framlagi fólks með þekkingu á sínu sviði á námskeiðum og ráðstefnum. Niðurstöðurnar endurspeglar Norðurlönd.

Niðurstaða 1

Norðurlönd hafa ófullnægjandi yfirsýn yfir það hve mikið og hvar veiðarfæri tapast. Jafnvel þótt fyrir hendi sé regluverk með kröfum um skýrslugerð ráða fá landanna yfir virkum kerfum til skýrslugerðar

um töpuð veiðarfæri við atvinnu- og tómstundaveiðar. Þetta kemur greinilega fram í tölum um týnd veiðarfæri sem, miðað við heildarafla viðkomandi lands og fyrirkomulag fiskveiða, eru ýmist mjög lágar eða hreinlega ekki til staðar. Óheppilegt er að þessar upplýsingar skorti, í ljósi þeirrar vitneskju að fiskveiðar og tómstundaveiðar eru snar þáttur í mengun hafs frá mengunarvöldum á hafi.

Niðurstaða 2

Norðurlönd leggja lítið sem ekkert í það verkefni að fjarlægja týnd veiðarfæri. Það veikir forsendur þess að geta unnið

Ljósmynd:
The Norwegian
Directorate of Fisheries
←

á hagkvæman og fjárhagslega skilvirkan hátt að hreinsun án virkrar skýrslugerðar en dregur þó ekki úr þeim vandamálum sem fylgja týndum veiðarfærum í hafi. Þetta er bæði siðferðilega rangt og óheppilegt, í ljósi þeirrar þekkingar sem fyrir liggur um veiðar í drauganet og hve lengi þau eru að brotna niður í náttúrunni. Bara eitt landanna fer í hreinsunaraðgerðir árlega en nokkur í viðbót standa að verkefnum um tilraunir til að fjarlægja týnd veiðarfæri.

Niðurstaða 3

Það er umtalsvert meiri hættu á því að veiðarfæri sem lögð eru tapist (t.d. lagnet og ýmsar gerðir fiskigildra) en þau sem dregin eru (t.d. troll, nót og snurvoð). Reynsluþekkingin sýnir þetta svo ekki verður um villst. Það er auk þess eðlilegt í ljósi aðferðanna sjálfra við veiðarnar. Hins vegar er mikilvægt að leggja áherslu á það að jafnvel þótt mestar líkur séu á að veiðarfæri sem lögð eru tapist eru hlutir úr veiðarfærum sem dregin eru miklu meira áberandi í strandrusli frá fiskveiðum. Hér má til dæmis nefna tóg (dollyrope).

Niðurstaða 4

Svo virðist sem lítil áhersla sé á það að auka vitund fyrir vandanum á Norðurlöndum í heild sinni. Það má að öllum líkindum rekja það til blöndu meðvitaðra og ómeðvitaðra aðgerða vegna skorts á starfshefðum og jafnvel viðhorfum að smástykki úr veiðarfærum lenda í hafinu. Þetta og veiðar í drauganet getur í raun leitt til

særðra og í versta falli dauða dýra í hafi. Þessu er lítil gaumur gefinn og lítið um það fjallað, hvorki hvað varðar atvinnu- né tómstundaveiðar.

Niðurstaða 5

Það er mikill munur á því hvernig norrænu ríkin skipuleggja móttöku á veiðarfærum sem fundist hafa eða skal fargað, og sums staðar eru þannig lausnir ekki til staðar.

Ríki með fáar en stórar miðlægar fiskihafnir hafa komið upp góðum lausnum um móttöku. Ríki með breiðara umfang og fjölda hafna hafa ekki komið upp fullnægjandi lausnum sem duga, einkum hvað varðar staðbundnari hluta flotans. Innviðir í hverju landi fyrir sig og samhæðar lausnir fyrir afhendingu eru líka að hluta til mjög mismunandi.

Niðurstaða 6

Það er umfangsmikið verkefni að endurnýta og endurvinna veiðarfæri almennt séð og týnd veiðarfæri sem finnast.

Hægt er að endurnýta týnd veiðarfæri sem finnast og hluti úr veiðarfærum sem úreld hafa verið en erfitt er að koma á fót kerfi fyrir það hvað varðar greiðslu rekstrarkostnaðar. Það er almennt séð kostnaðarsamt að endurvinna veiðarfæri því það þarf að leysa þau í sundur og gera klár, auk þess sem sumar vörur er ekki hægt að endurvinna. Við þetta bætast svo vandi tengdur framandi örðum og lífrænu efni á veiðarfærum sem týnst hafa í hafi og fundist á ný.

Aðgerðir

Mælt er með því að öll ríkin íhugi vandlega þær aðgerðir sem hér verða tilgreindar í ljósi niðurstaðna og þeirrar þekkingar sem verkefnið hefur skilað. Um er að ræða aðgerðir sem á sinn hátt geta stuðlað að minni veiðum í drauganet og mengun í sjó vegna atvinnu- og tómstundaveiða. Þetta er stytt útgáfa en aðgerðunum er lýst ýtarlega í aðalskýrslu verkefnisins. Mörg ríkjanna gætu talið hagkvæmast að grípa til sömu aðgerða en aðrar aðgerðir gætu hentað einu ákveðnu landi betur.

Almennar aðgerðir

Vitund og afstaða. Nauðsynlegt er að auka vitneskju á Norðurlöndum öllum um afleiðingar veiðarfæra sem tapast hafa eða verið skilin eftir. Þetta á einkum við um skort á starfshefðum sem leiðir til þess að smærri einingar úr veiðarfærum berast í hafið. Aukin þekking stuðlar að aukinni vitund um vandamálin.

Reglusetning og lagarammi. Almenn þörf fyrir að fara yfir það að hvaða marki reglusetning í hverju landi fyrir sig skilar

Ljósmynd: Plastix AS

tilætluðum árangri hvað þetta varðar. Þörf getur verið fyrir nýjar aðgerðir, svo sem að hafa flóttaleiðir úr fiskigildrum og að banna fiskveiðar við skipsflök.

Aðgerðir á hafi úti

Að gera stöðu veiðarfæra sýnilega.

Nauðsynlegt er að gera stöðu veiðarfæra „sýnilegri“ til að draga úr hættu á skorið sé á yfirborðshluta og að veiðarfæri rekist saman. Mælt er með lausnum til að tilkynna eða láta vita þannig að veiðarfærin verði stafrænt sýnileg öðrum sjófarendum. Einnig er hvatt til þess að fara að leiðbeiningum FAO um merkingu veiðarfæra.

Að merkja sjálf veiðarfærin á hafsbotni.

Séu öll veiðarfæri merkt hvetur það til aukinnar ábyrgðar á því að tilkynna þegar þau tapast. Þannig aukast einnig líkur á því að hægt sé að skila þeim til eigandans og þannig að endurnýta þau.

Að bæta starfshefðir. Greinilegt er að auka þarf hæfni tólmstundaveiðimanna við notkun á lagnetum og fiskigildrum. Aukin hæfni dregur úr hættu á því að veiðarfæri tapist. Hvað atvinnufiskimenn varðar snýst aukin hæfni einkum um bættar starfshefðir og viðhorf gagnvart efnisleifum við störf að veiðarfærum.

Staðsetning týndra veiðarfæra. Það þarf augljóslega að gera kröfu um tilkynningar um staðsetningu týndra veiðarfæra

með einföldu og sérhönnuðu verkfæri fyrir fiskimenn. Ekki verður betur séð en að þetta sé hagkvæm leið til að afla nauðsynlegra upplýsinga og þekkingar.

Að ná upp týndum veiðarfærum. Veiðarfæri á hafsbotni geta stefnt lífi í sjó í hættu og eru mengandi í hafinu með löngum niðurbrotstíma, svo mælt er með því að fjarlægja þau af hafsbotni. Það eru til hagnýtar aðferðir til hreinsunar en það þarf að aðlaga þær að aðstæðum í hverju landi fyrir sig ásamt innleiðslu kerfa um tilkynningar um staðsetningu týndra veiðarfæra.

Aðgerðir í landi

Móttaka og meðferð. Mælt er með því að skipuleggja lausnir sem gera mönnum það kleift að skila týndum veiðarfærum sem hafa fundist og veiðarfærum til förgunar á fiskihöfnum. Það dregur úr hættu á því að veiðarfærin lendi á villigötum. Hvetja þarf til lausna sem stuðla að endurnotkun og endurnýtingu þannig að brennsla og sorpeyðing verði sú lausn sem síðast kemur til álita.

Efni og hönnun. Mikil þörf er fyrir aukna áherslu á efnisval í veiðarfærum. Það er hægt að taka fullt tillit til skilvirkni við veiðar með því að móta lausnir sem líka geta stuðlað að minna magni plasteininga í veiðarfærum, notkun lausna sem brotna niður og samsetningu afurða sem auðveldara er að endurvinnna.

Tengiliðir

Gjermund Langedal, verkefnisstjóri

Sjávarútvegsráðuneyti Noregs

Bergen, Noregi.

Gjermund.langedal @fiskeridir.no

Bård Aarbakke

Sjávarútvegsráðuneyti Noregs

Bergen, Noregi.

Bard.aarbakke@fiskeridir.no

Finn Larsen

Tækniháskóla Danmerkur

Kgs. Lyngby, Danmörku.

fl@aqua.dtu.dk

Charlotta Stadig

Haf- og vatnastofnun

Gautaborg, Svíþjóð.

charlotta.stadig@havochvatten.se

Clean Nordic Oceans er verkefni og þekkingarsamstarfsnet sem komið var á laggirnar árið 2017 Norrænu ráðherranefndarinnar þegar Norðmenn fóru með formennsku þar. Clean Nordic Oceans hefur verið undir stjórn Norðmanna og Danir og Svíar hafa tekið þátt í stjórnun þess. Tilgangur verkefnisins er sá að koma á fót samstarfsneti um þekkingarmiðlun innan Norðurlanda til að draga úr hættu á veiðum með drauganetum, mengun í hafi með veiðarfærum frá jafnt atvinnu- sem tómstundaveiðum, ásamt aukinni endurnýtingu og endurvinnslu.

**Policy Brief: Clean Nordic Oceans- samstarfsnet um
að draga úr mengun í hafi og veiðum drauga-neta**

*Gjermund Langedal, Bård Aarbakke,
Finn Larsen, Charlotta Stadig*

Nord 2020:022

ISBN 978-92-893-6547-5 (PRINT)

ISBN 978-92-893-6548-2 (PDF)

ISBN 978-92-893-6549-9 (EPUB)

<http://doi.org/10.6027/Nord2020-022>

© Norræna ráðherranefndin 2020

Umbrot: Mette Agger Tang

Kápu mynd: The Norwegian Directorate of Fisheries

Prentun: Rosendahls

Printed in Denmark

Norrænt samstarf

Norræna samstarfið er eitt umfangsmesta svæðissamstarf í heimi. Samstarfið byggist á legu landanna, sameiginlegri sögu þeirra og menningu. Að samstarfinu koma Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð auk Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norræna samstarfið er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og lætur muna um sig í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Löndin stuðla sameiginlega að öflugum Norðurlöndum í öflugri Evrópu.

Með norrænu samstarfi er hagsmuna svæðisins gætt og norræn gildi eflid í hnattrænu samhengi. Sameiginleg gildi landanna styrkja stöðu Norðurlanda og skipa þeim meðal þeirra svæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

Norræna ráðherranefndin

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 Kaupmannahöfn

www.norden.org

Lesi fleiri norræn rit: www.norden.org/is/utgafur

Norræna ráðherranefndin
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Kaupmannahöfn
www.norden.org

Samstarfsnetinu Clean Nordic Oceans var komið á fót til þess að miðla gagnkvæmri þekkingu á og reynslu af aðferðum og aðgerðum sem dregið geta úr hættunni á bæði veiðum í drauganet og mengun hafsins en auka móttöku og endurvinnslu frá bæði atvinnu- og tómstundaveiðum. Öll norrænu ríkin hafa tekið þátt í samstarfinu.

Verkefnið hefur átt þátt í því að koma á tengslum bæði innan og utan Norðurlanda í þeim tilgangi að vinna gegn vandamálinu mengun hafs af völdum fiskveiða og hefur í þeim tilgangi nýtt sér eigið vefsetur (www.cnogear.org) og staðið fyrir vinnustofum, námskeiðum og ráðstefnum auk kvikmynda og samfélagsmiðla.

Margt athyglisvert hefur komið fram og í skýrslunni er meðal annars bent á það að öll Norðurlöndin hafa lagt of litla áherslu á „vitund og afstöðu“ meðal sjómanna um það hvernig hægt sé að draga úr mengun í hafi. Í skýrslunni eru ýmsar aðgerðir lagðar til. Sumar þeirra gætu átt við um öll löndin en almennt séð er ekki um það að ræða að sama lausnin henti öllum.